

«Не маймо претензій творити для віків, а лиш пильнуймо свого обов'язку...», або Запрошення на львівську віллу першого Президента України Михайла Грушевського

55

Лариса МАРЧУК
(Львів)

«Часто мрію про те, щоб вернутись до своїх книжок, до дерев, які садив тому 20 літ, і тихенько пожити під їх тінею хоч скільки літ. Чи не могли б Ви ... зробити мені сю велику послугу – допомогти зберігти своє гніздо?».
Це прохання Михайла Грушевського було почуте Всевишнім. І, мабуть, без містики тут не обійшлось. Його вілла у Львові вціліла після двох світових воєн. У роки радянської цензури було заборонено навіть згадувати ім'я видатного науковця й політичного діяча. Лише після проголошення незалежності України відкрився реальні можливості для гідного пошанування пам'яті Великого Українця, що й сприяло створенню у Львові Державного меморіального музею Михайла Грушевського у його віллі. Відтак 29 вересня, у день народження Михайла Грушевського, тут, як і колись, збираються однодумці й шанувальники найвизначнішого історика України та державного мужа.

Сусіди та гості

Сьогодні вілла Михайла Грушевського – це облаштована садиба з гарним будинком з шістьма експозиційними кімнатами, з яблуневим садом, пішохідними доріжками, газонами, живоплотом і квітниками. Навіть за життя господаря вона не була такою вишуканою й доглянутою, як сьогодні. В яблуневому саду – таблички біля кожного дерева, які посадили президенти України, Польщі, Чехії, Словенії, Австрії, Німеччини, Болгарії, Угорщини, Румунії. Вони 1999 року приїжджали до Львова на саміт глав європейських держав. За бажання можна скуштувати яблунка з дерев від президентів Леоніда Кучми, Вацлава Гавела, Олександра Квасневського. Саме їхні яблуні цьогоріч вродили найрясніше.

– Михайло Грушевський був добрим сім'янином, – розповідає директор музею Марія Магунь. – У цьому домі панувала любов і взаємоповага. Вроджена хвороба легенів єдиної доньки Катерини, а також власне здоров'я спонукали Михайла Сергійовича придба-

ти ділянку на мальовничій Софіївці – так називався район Львова біля Стрийського парку – та в 1902-му збудувати віллу. Тут Грушевські прожили найщасливіші 12 років до початку Першої світової війни, проте ніхто з них сюди більше не повернувся.

Найближчим сусідом Михайла Грушевського був Іван Франко. Його вілла розташовувалась за кілька метрів від будівлі Грушевських, їхні паркани межували. Після війни відкрили літературно-меморіальний музей Івана Франка. Віллу Грушевських приєднали тоді до його експозиції, завдяки чому будинок Грушевських вцілів, зберігши автентичний вигляд.

За життя господаря вілла була осередком діяльності львівської наукової, літературної та мистецької еліти. Одну з кімнат спеціально виділили під салон, де збиралися гості. Приватні салони тогочасного Львова були важливими центрами суспільного життя, позаяк різні злободенні справи вирішувались у домашній атмосфері. Довкола Ми-

хайла Грушевського гуртувалися як галичани, так і наддніпрянці, котрі приїжджали до Львова, – письменники Гнат Хоткевич, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, художники Фотій Красицький та інші, навідувались і родичі Грушевських. Частими гостями були родина художника Івана Труша, письменник Антін Крушельницький, учені Наукового товариства імені Тараса Шевченка Кирило Студинський, Олександр Колесса, майбутні історики Іван Крип'якевич, Денис Лукіянович та інші.

Саме на віллі зародилося та зреалізувалося багато цікавих наукових праць. Серед великого творчого спадку Михайла Грушевського – фундаментальна «Історія України-Руси», що стала надбанням тодішніх і прийдешніх поколінь українців, допомогла їм усвідомити свою історичну приналежність та місце в світовій історії. Тут творилась і писалась сама історія, хоча пан професор, як зауважила Марія Магунь, любив наголошувати: «Писати історію легше, ніж творити її...».

Михайло Грушевський

Кулюня

І сьогодні на віллі народжуються та реалізуються нові творчі проекти. Цього року до 110-річчя від дня народження доньки Грушевського в музеї презентували науковий буклет з копіями оригінальних світлин і коментарями – «Катерина Грушевська – спалах зорі». Зібрано знімки від дитячих років Кулюні, як її ніжно називали батьки – Михайло Сергійович та Марія Сильвестрівна – талановитий педагог, перекладач, людина енциклопедичних знань. У селі Криворівні, що в Карпатах, куди родина виїздила на літні

вакації, Катерина захопилася народними обрядами, піснями, побутом. Щороку сюди на відпочинок приїжджали найкращі представники української національної еліти – Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Михайло Мочульський, Кирило Студинський, Іван Крип'якевич, Михайло Жук,

А ще вона обожнювала котиків, – розповіла Марія Магунь. – Михайло Сергійович, часто буваючи у відрядженнях, надсилав Кулюні з інших міст листівки із зображенням котиків. Ми маємо таку колекцію. Ось на одній з них зберігся його напис до доньки: «Мій дорогий Котусю! Муся тебе дуже любить – вона така маленька Муся і пещена, і біленька Киця, і вона тільки тебе любить!».

Першою вчителькою Катерини була її мати Марія Сильвестрівна – талановитий педагог, перекладач, людина енциклопедичних знань. У селі Криворівні, що в Карпатах, куди родина виїздила на літні

Антін Крушельницький та інші. Під їхнім впливом Катерина Грушевська сформувалася як дослідниця, а згодом і як науковець – культуролог, етнограф, соціолог, фольклорист. Вона залишила по собі чимало наукових праць і два томи «Українських народних дум» (із запланованих шести).

В експозиційній залі, яку називають «Лілія» (за віднайденими під час реставрації автентичними фрагментами розпису кімнати у вигляді водяних лілій), подано багато фотографій, поштівок, документів. Тут же піаніно Марії Грушевської, портрет Катерини роботи Івана Труша.

На віллі минули найкращі роки Катерини. Згодом її спіткала трагічна доля: вона була репресована як донька «українського буржуазного націоналіста» Михайла Грушевського й загинула в радянських концтаборах.

КОЛЕКЦІОНЕР

вариство імені Тараса Шевченка, займався редакційно-видавничою та громадсько-політичною діяльністю. А влітку виїжджав із сім'єю на Гуцульщину, у Криворівню, де також мав гарний і просторий власний будинок, який у Першу світову війну спалили російські війська. Він любив цей чарівний край і був пристрасним колекціонером гуцульських старожитностей, замовляв у місцевих майстрів предмети побуту. У себе на віллі він облаштував кімнату в гуцульському стилі. Грушевський спеціально замовив на керамічній фабриці відомого архітектора Івана Левинського гуцульську піч. Нині працівникам музею і реставраторам удалося відновити цю кімнату й навіть віднайти давні її розписи на стінах і стелі. Інтер'єр гуцульської кімнати відтворено таким, яким був за господаря, – ікона XIX століття, розмальована піч, ліжко, рядна, ліжники, гуцульський одяг – запаска, хустки, перемітки, кресаня, кожушок, жіночі прикраси, чоловічі натільні хрести. Окрасою кімнати є

різьблений мисник із колекції Грушевського, виготовлений гуцульським різьбляком.

А ще господар колекціонував унікальні книжки, зокрема історичної тематики, твори українського малярства. Картини відомих живописців Труша, Красицького, Жука та інших художників прикрашали кімнати вілли Грушевського. На жаль, під час двох світових воєн їх було втрачено. На сьогодні в Україні немає жодного прижиттєвого портрета Михайла Грушевського.

Микола Грушевський

Дружина М. Грушевського Марія Сильвестрівна

ДРУЗІ МУЗЕЮ

Цього разу в день народження Михайла Грушевського відкривали нові сторінки з його життя, а саме з боку галицької родини дружини Марії Сильвестрівни. З цієї нагоди працівники музею підготували та презентували два видання: «О. Олександр і Олімпія Левицькі» та «Микласевичі». Саме ці родини сприяли наповненню музею найціннішими меморіальними експонатами.

За 12 років існування меморіального музею Михайла Грушевського

кого у Львові в експозиції зібрано 23 тисячі одиниць експонатів основного фонду. Велика когорта українських патріотів долучилася до його створення. Першими до музею прийшли земляки Грушевського – члени суспільно-культурного товариства «Холмщина». Вони провели велику пошукову роботу й передали музеєві 500 експонатів – етнографічні, ужиткові речі, книжки з Холмщини – малої батьківщини Михайла Грушевського. Так само працювало товариство «Гуцульщина», котре віднайшло багато речей побуту з «літньої резиденції» Грушевських у Криворівні. Львівські колекціонери віддали зі своїх приватних зібрань речі побуту, які доповнили інтер'єр вілли Грушевських. Панство Микласевичів – родина дружини Грушевського зі Стрия, незважаючи на великий ризик для свого життя, зберегли світліни Катерини, Михайла Сергійовича, Марії Сильвестрівни, а також піаніно з вілли й подарували їх музеєві. Шафа для одягу, настільна лампа, книги вченого – все це автентичні речі від Грушевського, дарунки шанувальників пам'яті Великого Українця.

Від початку створення музею велику спонсорську допомогу постійно надає президент Українського Історичного Товариства в США Любомир Винар. Він передав частину свого особистого архіву й документів Товариства, спонсорув придбання портрета Марії Грушевської, написаного художником Фотієм Красицьким, книжок з бібліотеки батька Грушевського, інших автентичних раритетів.

Нині музей Михайла Грушевського у Львові знаний не лише в Україні, а й за кордоном, бо є центром грушевськознавства. У творчому доробку його працівників чимало наукових праць – статей, книжок, вісників, журналів, які свідчать про велику дослідницьку роботу. Виставки, конференції, зустрічі, імпрези з нагоди свят – усе спрямоване на відкриття наукової та духовної спадщини вченого й політика Михайла Грушевського. Працівники музею постійно звряють свою роботу з настановами Великого Українця: «Не маймо претензій творити для віків, а ліпше пильнуймо свого обов'язку перед хвилиною, перед її вимогами, щоб чесно сповнити його».

57

Фото автора та надані меморіальним музеєм.

БАЛАДА ПРО МОЮ ДІВЧИНУ (До картини «Наречені». 1966)

Ой ти дівчинонько, моя вір'янонько,
У тебе личенько – рум'яне яблунько.

А твої вустоньки, а твої губоньки –
Звелись пелюстоньки з вогнем докупоньки.

Ой не так вустоньки, як тільки ти сама,
Як на бумазі вся перцем написана.

Писали ж, ладили в темнаві ноченьки,
Списали, зладили хупаві оченьки.

Та ще й при місяцю, ще й при горішечку
Пустили в кароньки лукавцю кришечку.

Ой малювали влад ті малярове,
Намалювали вряд тонюні брови.

А вже при соненьку, при жайворіноньку
Рівняли брівоньку та й під шнурівоньку.

Аж надірвалися з того старання.
Це моя дівчина – кажу зарання...

Продовжуємо публікацію картин Тетяни Яблонської та віршів Івана Драча до них, що не побачили світ 1969 року, коли було знищено чотиритисячний наклад альбому «Тетяна Яблонська» у видавництві «Мистецтво» через обвинувачення в націоналізмі.

Обвинувачені
в націоналізмі

Іван Драч